

Nr 32

Utlåtande i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 16 maj 1930 (nr 139) om vissa inskränkningar beträffande tiden för förläggande av bageri- och konditoriarbete, dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 3 april 1959 dagtecknad proposition, nr 131, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, har Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga följande

Förslag

till

L a g

**angående ändring i lagen den 16 maj 1930 (nr 139) om vissa inskränkningar
beträffande tiden för förläggande av bageri- och konditoriarbete**

Härigenom förordnas, att 1—4 §§ och 7 § lagen den 16 maj 1930 om vissa inskränkningar beträffande tiden för förläggande av bageri- och konditoriarbete¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

1 §.

Arbete för tillverkning av bageri- eller konditorivaror må icke bedrivas å sön- eller helgdag eller å tid mellan klockan 8 eftermiddagen och klockan 6 förmiddagen å söckendag. Vad sålunda stadgats äger dock icke tillämpning å tillverkning för eget hushåll, vilken bedrivs utan biträde av annan än medlem av hushållet.

Arbete för tillverkning av bageri- eller konditorivaror må icke bedrivas å sön- eller helgdag eller å tid mellan klockan 8 eftermiddagen och klockan 6 förmiddagen å söckendag. Vad sålunda stadgats äger dock icke tillämpning å *tillverkning av spis- eller knäckebröd, kax eller annat därmed jämförligt bakverk* eller å tillverkning för eget hushåll, vilken bedrivs utan biträde av annan än medlem av hushållet.

Om arbete — — — — — jämförligt bakverk.

2 §.

Utan hinder av vad i 1 § är stadgat må

a) i bageri- eller konditorirörelse arbete för tillverkning av varor, vid vilkas framställning jäst icke användes, utföras sön- eller helgdag under högst tre timmar mellan klockan 6 förmiddagen och klockan 6 eftermiddagen;

b) i hotell-, restaurang- eller kafé- eller söstugörörelse sådant arbete för tillverkning av bröd, bakelser eller annat därmed jämförligt bakverk, vilket bedrivs utan samband med bageri- eller konditorirörelse, utföras å sön- eller helgdag under tid, som under a) sågs;

c) s. k. anrörning utföras å sön- eller helgdagar under högst två timmar mellan klockan 8 förmiddagen och klockan 8 eftermiddagen;

¹ Senaste lydelse av 1, 2 och 7 §§ se SFS 1939:202.

(Nuvarande lydelse)

d) uppeldning *eller* deggörning utförs å söckendag mellan klockan 4 och klockan 6 förmiddagen;

e) uppeldning utförs av annan än bageri- eller konditoriarbetare å tid, då eljest arbete enligt denna lag ej må bedrivas;

f) under natten till söckendag, som närmast föregår två eller flera på varandra följande sön- och helgdagar, uppeldning *eller* deggörning utförs jämväl mellan klockan 2 och klockan 4 förmiddagen och annat arbete mellan klockan 3 och klockan 6 förmiddagen.

(Föreslagen lydelse)

d) uppeldning, deggörning *eller* flyttning av brödamnen till och från jäsrum utförs å söckendag mellan klockan 4 och klockan 6 förmiddagen;

f) under natten till söckendag, som närmast föregår sön- eller helgdag, jämväl annat arbete än som under d) sägs utförs mellan klockan 5 och klockan 6 förmiddagen;

g) under natten till söckendag, som närmast föregår två eller flera på varandra följande sön- och helgdagar, uppeldning, deggörning *eller* flyttning av brödamnen till och från jäsrum utförs jämväl mellan klockan 2 och klockan 4 förmiddagen och annat arbete mellan klockan 3 och klockan 6 förmiddagen.

3 §.

Arbete för tillverkning av spis- eller knäckebröd må, där arbetet är indelat i skift, å söckendag fortgå jämväl mellan klockan 8 och klockan 10 eftermiddagen ävensom, i den mån så kräves för det tillverkade brödets torkning, mellan klockan 10 eftermiddagen och klockan 12 midnatt.

Bedrives arbete för tillverkning av bageri- eller konditorivaror med regelbunden skiftindelning, må det å söckendag fortgå jämväl mellan klockan 8 och klockan 11 eftermiddagen.

4 §.

Därest särskilt förhållande påkallar avvikelse från det i 1 § stadgade förbud, utöver vad enligt 2 och 3 §§ är medgivet, äge vederbörande yrkesinspektör att meddela tillstånd därtill. Sådant tillstånd, vilket skall sökas för varje särskilt tillfälle, må ej avse mer än två dygn i sänder eller

Därest särskilt förhållande påkallar avvikelse från det i 1 § stadgade förbud, utöver vad enligt 2 och 3 §§ är medgivet, äge vederbörande yrkesinspektör att meddela tillstånd därtill. Sådant tillstånd, vilket skall sökas för varje särskilt tillfälle, må ej avse mer än två dygn i sänder eller

(Nuvarande lydelse)

för samma arbetsställe meddelas mer än tio gånger under ett och samma kalenderår. Är *ytterligare eftergift av särskilt förhållande tillfälligtvis påkallad, må sådan eftergift meddelas av yrkesinspektionens chefsmyndighet.*

Erfördras för ändamålsenlig drift av tillverkning, som i 3 § avses, ytterligare nattarbete, äge yrkesinspektionens chefsmyndighet att lämna medgivande därtill; och skola därvid meddelas de föreskrifter om nattarbetets anordnande, som kunna finnas erforderliga.

Är på — — — — — vederbörande yrkesinspektör.

(Föreslagen lydelse)

för samma arbetsställe meddelas mer än tio gånger under ett och samma kalenderår. När *särskilda skäl föranleda därtill, må ytterligare eftergift meddelas av yrkesinspektionens chefsmyndighet.*

7 §.

Därest innehavare av företag, som i denna lag avses, försummar att fullgöra anmälningsskyldighet, varom stadgats i 4 § *tredje* stycket, eller skyldighet, som är föreskriven i 5 § *andra* stycket, straffes med dagsböter.

Därest innehavare av företag, som i denna lag avses, försummar att fullgöra anmälningsskyldighet, varom stadgats i 4 § *andra* stycket, eller skyldighet, som är föreskriven i 5 § *andra* stycket, straffes med dagsböter.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1959.

I samband med propositionen har utskottet till behandling förehåft vissa i anledning därav väckta motioner, nämligen

de likalydande motionerna I: 468 av fru *Gärde Widemar m. fl.* och II: 572 av fröken *Elmén m. fl.* samt

motionen II: 573 av herr *Nilsson* i Gävle *m. fl.*

I motionerna I: 468 och II: 572 har hemställts, »att riksdagen måtte besluta att 1. avslå proposition nr 131, 2. Sverige säger upp konventionen nr 20 beträffande arbetstid för bagerier, samt 3. nuvarande bageriarbetstidslagen upphäves».

I motionen II: 573 har hemställts, att riksdagen måtte avslå propositionen.

Beträffande de skäl, som motionärerna anfört för sina yrkanden, får utskottet, i den mån redogörelse därför inte lämnas i det följande, hänvisa till motionerna II: 572 och 573.

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås, att den särskilda regleringen av arbetstidens förläggning inom bagerinäringen i fortsättningen inte skall äga tillämpning på tillverkning av spis- eller knäckebröd, kax eller annat därmed jämförligt bakverk. I fråga om tillverkningen av annat bröd föreslås vissa uppmjukningar i nu gällande regler. Sålunda föreslås angående tidpunkten för arbetets början, förutom en viss utvidgning av möjligheten att utföra förberedelsearbeten före påbörjandet av det egentliga bageriarbetet, att under natten till söckendag, som närmast föregår sön- eller helgdag, varje slag av bageri- och konditoriarbete skall få utföras mellan klockan 5 och 6 på morgonen. Beträffande tiden för arbetets slut innebär förslaget, att arbete, som bedrivs med regelbunden skiftindelning, på söckendag skall få utföras till klockan 23. Slutligen föreslås en viss utvidgning av arbetarskyddsstyrelsens dispensrätt.

Inledning

Arbets- och arbetsförhållanden i bagerier och konditorier regleras, förutom av allmänna arbetstidslagen och arbetarskyddslagen, av lagen om vissa inskränkningar beträffande tiden för förläggande av bageri- och konditoriarbete. Den sistnämnda, som i allmänhet benämnes bagerilagen, utfärdades den 16 maj 1930 (nr 139; ändr. 202/39 och 78/45) och innehåller i väsentliga delar bestämmelser, vilka dessförinnan varit gällande sedan 1919.

Efter den första bagerilagens tillkomst har vid olika tillfällen framställningar gjorts såväl om lagens upphävande som om ändringar i densamma. Den senaste mera betydelsefulla ändringen gjordes 1939, då de s. k. familjebagerierna, vilka tidigare varit undantagna från lagens tillämpning, inordnades under lagen. Frågan om utredning rörande bagerilagen aktualiserades sedermera genom skrivelser den 6 juli 1949 och den 6 juni 1951 från Sveriges bageriidkareförening och Kooperationens förhandlingsorganisation till chefen för socialdepartementet. Skrivelserna jämte vissa yttranden överlämnades den 22 oktober 1951 av chefen för socialdepartementet till arbetstidsutredningen, som fick i uppdrag att ta handlingarna under övervägande vid fullgörandet av det utredningen tidigare meddelade uppdraget att verkställa en allmän översyn av arbetstidslagstiftningen.

Arbetstidsutredningen¹ framlade den 24 maj 1955 betänkande (SOU 1955: 24) med förslag till ny lag om vissa inskränkningar beträffande tiden för förläggande av bageri- och konditoriarbete.

Yttranden över betänkandet har efter remiss avgivits av arbetarskyddsstyrelsen (efter hörande av yrkesinspektörerna), arbetsmarknadsstyrelsen, socialstyrelsen, kommerskollegium (efter hörande av Stockholms handelskammare, Skånes handelskammare och Handelskammaren i Gävle), Svenska arbetsgivareföreningen, Svensk industriförening, Bageri- och konditoriarbetsgivareförbundet, Sveriges bageriidkareförening, Sveriges konditoriförening, Kooperationens förhandlingsorganisation, Tjänstemännens centralorganisation, Landsorganisationen i Sverige, Svenska livsmedelsarbetareförbundet och Sveriges husmodersföreningars riksförbund.

Gällande bestämmelser

Bagerilagen

Bagerilagens huvudstadgande i 1 § innefattar förbud mot arbete för tillverkning av bageri- eller konditorivaror å sön- eller helgdag eller å tid mellan klockan 20 och klockan 6 å söckendag. Förbudet gäller såväl arbetstagare som företagare men avser inte tillverkning för eget hushåll, vilken bedrivs utan biträde av annan än medlem av hushållet.

Från det sålunda stadgade förbudet mot nattarbete och arbete på sön- eller helgdag gives vissa undantag. Beträffande söndagsförbudet gäller, att i bageri- eller konditorirörelse tillverkning av konditorivaror får utföras under högst tre timmar mellan klockan 6 och klockan 18, att i hotell-, restaurang- eller kaféerörelse sådant arbete för tillverkning av bröd, bakelser eller annat därmed jämförligt bakverk, vilket bedrivs utan samband med bageri- eller konditorirörelse, får utföras under samma tid som nyss sagts samt att s. k. anrörning får utföras under högst två timmar mellan klockan 8 och klockan 20 (2 § a—c). Beträffande nattarbetsförbudet är föreskrivet, att varje söckendag uppeldning och deggörning får utföras mellan klockan 4 och klockan 6, att å söckendag, som närmast föregår två eller flera på varandra följande sön- och helgdagar nämnda förberedelsearbeten får utföras jämväl mellan klockan 2 och klockan 4 och annat arbete mellan klockan 3 och klockan 6 samt att uppeldning får utföras av annan än bageri- eller konditoriarbetare å tid, då eljest arbete enligt bagerilagen ej får bedrivas (2 § d—f). Arbete för tillverkning av spis- eller knäckebröd får, om arbetet är indelat i skift, å söckendag fortgå jämväl mellan klockan 20 och klockan 22 och, i den mån det kräves för brödets torkning, mellan klockan 22 och klockan 24 (3 §).

¹ Häradshövdingen Ove Hesselgren, ordförande, ordföranden i Svenska industritjänstemannaförbundet Harald Adamsson, ledamöterna av riksdagens andra kammare fru Elsa Johansson och trafikinspektoren Olof Nilsson, direktören i Järnbruksförbundet Gustaf Rudenstam samt ombudsmannen i Landsorganisationen i Sverige Edvard Vilhelmsson.

Om särskilt förhållande påkallar avvikelse från nattarbets- eller söndagsarbetsförbudet, utöver vad tidigare nämnts, kan tillstånd därtill meddelas. Vederbörande yrkesinspektör kan meddela dispens från förbudet, vilken dock inte får avse mer än två dygn i sänder eller för samma arbetsställe meddelas mer än tio gånger varje kalenderår. Är ytterligare eftergift av särskilt förhållande tillfälligtvis påkallad, kan sådan meddelas av arbetarskyddsstyrelsen. Beträffande spis- och knäckebrödstillverkningen kan arbetarskyddsstyrelsen meddela tillstånd till ytterligare nattarbete, om sådant erfordras för ändamålsenlig drift av tillverkningen (4 §).

Slutligen innehåller bagerilagen bestämmelser angående tillsyn å efterlevnaden av lagen (5 §), straffbestämmelser (6—8 §§) och vissa regler angående fördelningen av ansvaret för iakttagandet av lagens bestämmelser (9 §).

Arbetarskyddslagen

Även arbetarskyddslagen den 3 januari 1949 (nr 1; ändr. 70/50, 100/55 och 111/58) innehåller bestämmelser om arbetstidens förläggning, vilka dock endast avser arbetstagare. Sålunda stadgas, att arbetstagare skall åtnjuta erforderlig ledighet för nattvila. I denna ledighet skall ingå tiden mellan klockan 23 och klockan 5. Avvikelse får dock ske, där visst arbete med hänsyn till sin natur, allmänhetens behov eller annan särskild omständighet måste fortgå jämväl nattetid eller eljest bedrivs å tid före klockan 5 eller efter klockan 23 (19 §). När särskilda skäl föranleder därtill, kan arbetarskyddsstyrelsen medgiva, att arbetstagare användes till arbete å tid mellan klockan 23 och klockan 5 i vidare utsträckning än som följer av förenämnda bestämmelser (20 §). Beträffande kvinnlig arbetskraft gäller, att kvinna som användes till hantverks- eller industriellt arbete skall för nattvila beredas oavbruten ledighet från arbetet under minst elva timmar varje dygn, i vilken ledighet skall ingå tiden mellan klockan 22 och klockan 5 (36 §). Vissa möjligheter till dispens från sistnämnda bestämmelser föreligger enligt 37 §.

Arbetstidsutredningen

Arbetstidsutredningen anför beträffande arbetsförhållandena inom bagerinäringsringen inledningsvis, att det var den rikliga förekomsten av nattarbete, som föranledde den första bagerilagens tillkomst år 1919. Allmänhetens önskan att erhålla färskt bröd redan till dagens första måltid medförde att nattarbete på den tid laga hinder härför inte fanns blev en vanlig företeelse inom bagerinäringsringen. Nattarbetet inom detta näringsområde hade en annan och för arbetstagarna mera påfrestande natur än nattarbete inom flertalet andra områden, främst den skiftgående industrien. Inom denna senare äger skiftbyte rum, så att nattarbete i regel

förekommer endast varannan eller var tredje vecka. Inom mjukbrödsindustrien åter blev nattarbete en permanent företeelse för arbetstagarna.

Den stora omfattningen av nattarbete inom bagerinäringen föranleddes även av ett annat förhållande, fortsätter utredningen. Antalet företag inom näringen var stort med ett jämförelsevis litet antal arbetare per arbetsställe. Ofta drevs ett företag helt av företagaren själv och hans familjemedlemmar. Konkurrensen företagen emellan var stor och medverkade till strävan att börja arbetet redan tidigt under natten, emellanåt till och med på kvällen.

Utredningen konstaterar, att under den tid, som förflutit sedan den första bagerilagens tillkomst, förhållandena inom bagerinäringen i hög grad omgestaltats. Medan tillverkningen av mjukt bröd tidigare nästan uteslutande skedde manuellt, användes numera olika maskinella hjälpmedel. Bland förändringarna må nämnas kylrumsteknikens utveckling, vilken möjliggör en annan produktionsordning än tidigare. Medan man förr var hänvisad till att utföra uppslagningsarbetet på morgonen, är det vid företag med kylrum möjligt att i varje fall i viss utsträckning utföra detta föregående dag. Vidare har transporter omgestaltats genom att bilen ersatt hästskjutsarna. Trots att fråga här är om framställning av varor, som skall konsumeras inom kort tid, har det blivit möjligt att vidga transportavstånden. Ett bageriföretag kan sålunda i dag sälja mjukbröd inom väsentligt större områden än vad tidigare var fallet. Denna utveckling har inneburit att det tillkommit ett antal större och medelstora företag med avsevärt vidare försäljningsområden än vad man tidigare haft inom mjukbrödsindustrien.

Rörande tillverkningen av hårt bröd anför utredningen, att det redan tidigt förekom en viss mekanisering av produktionsprocessen. Efter den första bagerilagens tillkomst har emellertid produktionsmetoderna väsentligt rationaliserats, en utveckling som för övrigt ännu icke är avslutad. Blir den fullt genomförd, synes tillverkningen inom spisbrödsfabrikerna komma att drivas dygnet runt med ett minimum av mänsklig arbetskraft. Sannolikt är dock att några mindre företag kommer att bibehålla de äldre och mera manuellt betonade tillverkningsmetoderna. Om en spis- och knäckebrödsfabrik redan år 1919 påminde om ett ordinärt industriföretag, är så i än högre grad fallet i dag. Över huvud taget är produktionsprocessen en helt annan än den som förekommer vid mjukbrödsbagerierna, med undantag emellertid för ett litet antal större företag som framställer limpor o. d. Vid mindre och medelstora spis- och knäckebrödsfabriker drives enligt vad utredningen funnit tillverkningen på tvåskift. Detta möjliggöres genom bagerilagens bestämmelser om att arbetstiden vid dylik tillverkning kan få utsträckas till klockan 22. Vid de största spisbrödsfabrikerna, nämligen Wasakoncernens och Kooperativa förbundets, förekommer emellertid arbete på treskift. Detta möjliggöres med hänsyn till undantags- och dispens-

bestämmelserna i 19 och 20 §§ arbetarskyddslagen. Vidare har med stöd av 4 § bagerilagen dispens för nämnda fabriker beviljats av arbetarskyddsstyrelsen för arbete nattetid.

Belräffande frågan huruvida spis- och knäckebrödsfabriker-na bör vara inordnade under en särskild bagerilag uttalar utredningen, att arbetsförhållandena i en spis- och knäckebrödsfabrik numera är sådana, att anledning saknas att reglera arbetstidens förläggning på annat sätt än som sker vid industriföretag i allmänhet. Utredningen finner med hänsyn härtill, att bagerilagen — därest denna anses böra bibehållas — icke för framtiden bör vara tillämplig på spis- och knäckebrödsfabriker. Det skydd mot nattarbete, som arbetarskyddslagen tillförsäkrar arbetstagarna, får vad detta näringsområde beträffar anses vara tillräckligt. Företagarna bör enligt utredningens uppfattning ha de möjligheter till anordnande av skiftarbete, som denna lag medger, och icke dessutom vara beroende av särskild dispens enligt en bagerilag. Viss annan brödtillverkning bedrivs under former, som mycket påminner om dem varunder spis- och knäckebrödsfabriker-na arbetar. Så är fallet med tillverkning av kax, wafers samt kaxliknande småbröd. Företag, som utslutande tillverkar dylika varor, bör jämväl ligga utanför bagerilagen.

På grund av det anförda föreslår utredningen, att bagerilagen inte skall äga tillämpning på ifrågakvarande tillverkning.

Vad angår företag sysselsatta med mjukbrödstillverkning är problemställningen enligt utredningen, å ena sidan att nattarbetsförbudet otvivelaktigt medför vissa olägenheter för arbetsgivarna, bl. a. i form av forcering av morgonarbetet, medan å andra sidan bageriarbetarna av naturliga skäl är angelägna att tillse, att en återgång till tidigare ogynnsamma förhållanden undviks. Beträffande argumenteringen för de båda sidornas motsatta uppfattningar rörande nattarbetsförbudet lämnar utredningen följande redogörelse.

Enligt arbetsgiversidans uppfattning finns det icke någon anledning att för bageriarbetarna ha ett längre gående nattarbetsförbud än arbetarskyddslagens. Förhållandena i dag är annorlunda än då den första bagerilagen genomfördes 1919, då något generellt nattarbetsförbud icke fanns. Det förhållandet att det egentliga bageriarbetet inte får börja förrän klockan 6 medför, att konsumenterna icke kan tillhandahållas färskt bröd till dagens första måltid. Det medför också, att arbetet på morgnarna präglas av stort jäkt. Frågan om tidpunkten för bageriarbetets början måste även ses i förhållande till tiden för affärernas öppnande på morgnarna. För närvarande är den mellanliggande tiden för kort. Det är vanligt att till en viss affär bröd måste skickas två eller tre gånger samma dag. Detta fördyrar transporterna och höjer brödpriset. Bagerilagen, som enligt vad från arbetsgiversidan anföres saknar förankring i det allmänna rättsmedvetan-

det, bör av här angivna skäl upphävas. Finnes anledning att snävare begränsa handlingsfriheten än vad arbetarskyddslagen gör, bör detta ske genom avtal mellan berörda organisationer.

Från arbetstagsidan framhåller man, att bagerilagen ur sociala synpunkter medfört betydande vinster för arbetstagarna. Det tidigare ofta förekommande nattarbetet har försvunnit. Därest arbetet inom bagerinäringen skulle drivas endast med iakttagande av arbetarskyddslagens nattarbetsförbud, skulle till följd av den starka konkurrensen mellan företagen inom branschen arbetet i regel komma att börja klockan 5. Olägenheter skulle då uppstå för arbetstagarna bl. a. därigenom att de allmänna kommunikationerna vid denna tidpunkt endast i ringa utsträckning är i gång. Vidare pekats på det i 19 § arbetarskyddslagen förefintliga undantaget, vilket möjliggör arbete mellan klockan 23 och klockan 5, då allmänhetens behov så föranleder. Bagerilagens avskaffande skulle därför öppna möjligheter för en återgång till de för arbetstagarna ogynnsamma förhållanden, som rådde före den första bagerilagens tillkomst. Vidare erinras om den mekanisering och rationalisering som arbetet inom bagerinäringen under senare tid genomgått, varjämte det påpekas, att mjölet har högre kvalitet numera och att detta medför, att jäsningsförmågan förbättrats. Hela denna utveckling underlättar bagerilagens bibehållande. Härtill bidrager även att transporterna numera är motoriserade. Beträffande frågan om tillgodoseende av konsumentintresset framhålles, att den stora industriarbetarklassen, även om arbetet i bagerierna fick påbörjas klockan 5, inte skulle er hålla färskt bröd till dagens första måltid. Visserligen medges, att brödet på vissa orter når fram väl sent på dagen. De mindre justeringar i tiden för morgonarbetets början som av den anledningen kan ifrågakomma kan göras, om man vidgar dispensmöjligheterna.

Vad först beträffar de synpunkter som sålunda från arbetsgivar- respektive arbetstagsidan framförts på frågan om t i d p u n k t e n f ö r a r b e t e t s b ö r j a n anför utredningen, att efterfrågan på mjukbröd i regel är starkt koncentrerad till ett litet antal morgontimmar. Det torde vara få grenar av detaljhandeln, där en liknande koncentration av inköpen ger sig till känna. Detta sammanhänger med de inom vårt land utvecklade konsumtionsvanorna, som alltjämt i stor utsträckning är inriktade på dagsfärskt bröd även om de under senare år blivit något mindre markerade i detta hänseende än vad tidigare varit fallet.

Utredningen konstaterar, att det inom andra industrigrenar, om man bortser från de skiftgående, är en mindre vanlig företeelse, att företagen tar arbetarskyddslagens möjligheter i anspråk för att börja arbetet så tidigt som klockan 5. Då det åter gäller bagerinäringen, är det ett starkt företagarintresse att igångsätta arbetet så tidigt som möjligt.

Bland de problem bagerilagen skapar framhåller utredningen de i det föregående behandlade svårigheterna att i tid skicka färskt bröd till buti-

kerna. I de delar av landet, där kommunikationerna är glesa och avstånden långa, händer det att färskt bröd kan säljas först sent på dagen. Emellertid har dessa problem inte den räckvidd, att de enligt utredningens uppfattning kan tagas som motiv för en ändring av lagen. De pekar endast på lämpligheten av att i vissa ej särskilt talrika fall kunna taga hänsyn till de lokala förhållandena. Detta kan emellertid ske genom ändringar i dispensmöjligheterna.

Utredningen anser, att därest arbetet vid bagerierna fick börja klockan 5, detta skulle medföra avsevärt försämrade arbetsförhållanden för de anställda och att tillgång till dagsfärskt bröd på morgonen tidigare än vad för närvarande är fallet icke har en så hög angelägenhetsgrad, att den motiverar denna försämring.

Av här anförda skäl föreslår utredningen, att nu gällande förbud för påbörjande av bageriarbete bibehålles, dock med viss uppmjukning, som i fortsättningen närmare skall beröras.

Icke heller beträffande tidpunkten för arbetets slut föreslår utredningen i princip någon ändring i gällande regler. Jämväl härutinnan föreslås emellertid visst undantag, som beröres i det följande.

Utredningen upptager även till bedömande frågan, huruvida företagarna bör vara underkastade nattarbetsförbudet. Härutinnan anför utredningen.

Det har i förarbetena till lagstiftningen på området i olika sammanhang gjorts vissa erinringar mot förbudet för företagarna att före ett visst klockslag arbeta inom det egna företaget. Man menar att det bör vara företagarernas ensak att avgöra, vid vilken tid på dygnet de själva skall arbeta. Denna ordning råder inom andra industrigrenar. Utredningen vill häremot anföra att, därest företagarna inom bagerinäringen skulle ha möjligheter att arbeta på samma sätt som inom andra industrigrenar, skulle de sannolikt utnyttja möjligheterna till nattarbete väsentligt mera än företagare inom andra verksamhetsområden. Starka skäl, bl. a. skyddssynpunkter, talar för att bibehålla förbudet.

Utredningen tillägger, att internationella arbetsorganisationens av Sverige år 1940 ratificerade konvention nr 20, enligt vilken det i princip är förbjudet att tillverka bröd eller konditorivaror med undantag av torkat bröd under en tidrymd av sju timmar innefattande tiden mellan klockan 23 och klockan 5, är tillämplig på såväl arbetsgivare som arbetstagare. En ändring av lagstiftningen på denna punkt förutsätter således att Sverige uppsäger denna konvention. Någon ändring av vad som för närvarande gäller härutinnan bör därför enligt utredningens mening icke ske.

Såsom tidigare nämnts anser utredningen vissa ytterligare undantag från nattarbetsförbudet utöver de nu gällande böra införas i lagen. Vad först beträffar tidpunkten för arbetets början föreslår utredningen, att under natten till söckendag, som närmast föregår sön- eller

helgdag, egentligt bageriarbete må utföras jämväl mellan klockan 5 och klockan 6. Som skäl härför anföres.

Inköpen å lördagar avser två dagars konsumtion. För närvarande är det stundom icke möjligt för konsumenterna att å lördagarna tillhandla sig erforderliga kvantiteter mjukt bröd. Det låter sig nämligen icke göra att på den korta tid som står till förfogande tillverka mjukbröd i den omfattning och sortering som konsumenterna önskar.

Då det gäller lördagarna tillkommer ett annat problem. Affärerna stänger dessa dagar så mycket tidigare än andra dagar, att färskt bröd vid mindre gynnsamma kommunikationsförhållanden icke hinner fram till butiker, belägna på större avstånd från tätorterna, i rimlig tid före stängningsdags. Över huvud taget är svårigheterna inom näringen å lördagar betydligt större än å andra dagar.

Utredningen anser, att det här gäller tillgodoseendet av ett allmänt konsumentintresse. En ändring av tidpunkten för arbetets början å enbart lördagar får väsentligt mindre sociala återverkningar. Den omständigheten, att bageriarbetarna en gång i veckan får infinna sig till arbetet en timme tidigare än vad för närvarande är fallet, kan ur skyddssynpunkt icke betraktas som en mera allvarlig försämring av förhållandena. Utredningen utgår emellertid från att, därest arbetet på lördagarna börjar en timme tidigare, det även kommer att sluta tidigare än vad för närvarande är fallet.

Utredningen fortsätter:

Härefter återstår att taga ståndpunkt till frågan, huruvida tillbakaflyttandet av tiden för det egentliga bageriarbetets början å lördagar bör föra med sig en motsvarande ändring av tiden för förberedelsearbetenas början. Som nämnts har från arbetsgivarsidan yrkats, att tidpunkten för dessa senare arbeten skulle bestämmas till tidigast kl. 3.

I det föregående har utredningen icke ansett sig böra tillstyrka att tiden för förberedelsearbeten å vanliga söckendagar som inte är lördagar göres kortare än två timmar. Med hänsyn härtill talar utan tvivel vissa skäl till förmån för det av arbetsgivarna väckta förslaget.

För flertalet företag, detta gäller i synnerhet de större, synes en tidrymd för förberedelsearbeten av en timme vara väl tillmätt. Verkningarna av den förkortning av tiden för förberedelsearbetenas utförande, som bleve en följd därest dessa arbeten icke finge igångsättas förrän kl. 4 å lördagar, kan nämnda företag utan svårigheter övervinna genom att låta ett något större antal arbetare börja före kl. 5; såsom framgår av den statistiska redogörelsen är för närvarande å lördagar endast inemot 8 % av arbetsstyrkan i arbete mellan kl. 4 och 5. För en del mindre företag kommer det dock att uppstå vissa svårigheter att hinna utföra de erforderliga förberedelsearbetena mellan nämnda klockslag. I all synnerhet blir detta fallet vid företag, som endast sysselsätter en anställd, ävensom vid företag där ägaren är ensam i rörelsen.

Därest tiden för förberedelsearbetenas början på lördagar sättes till kl. 3, riskerar man enligt utredningens uppfattning, att företag i jämförelsevis stor utsträckning skulle komma att utnyttja detta medgivande, medan samtidigt ett ur praktiska synpunkter motiverat behov härav skulle föreligga endast i fråga om en mindre antal företag. Avgörande för utredningens

ståndpunkt har varit dels det sist anförda, dels ock den ej ringa försämring, som arbetsförhållandena skulle undergå, därest vissa bageriarbetare skulle normalt få börja arbetet å samtliga lördagar vid så tidig timme som kl. 3. Med hänsyn härtill har utredningen, trots att den erkänner att vad som från arbetsgivarsidan framförts ingalunda saknar berättigande, dock icke funnit sig kunna biträda förslaget utan föreslår på denna punkt oförändrade bestämmelser. Förberedelsearbetena å lördagar skall sålunda få igångsättas tidigast kl. 4.

Utredningen upptager även till bedömning frågan i vad mån undantag bör medgivas från bestämmelserna om tidpunkten för arbetets slut. Utredningen anser, att de större mjukbrödsfabrikerna, vilka har maskinell utrustning och produktionsgång, som helt liknar spis- och knäckebrödsfabrikerna, bör beredas möjligheter att genom att driva arbetet på tvåskift tillfullo utnyttja den maskinella utrustningen. Förutsättningen är dock att arbetet organiseras på sätt som är vanligt inom industrien. Arbetet bör alltså vara ordnat så, att ett skift direkt avlöser ett annat och att växling mellan de båda skiften regelbundet äger rum. Införandet av möjligheter att driva tvåskiftsarbete inom bagerinäringen får enligt utredningen icke medföra en försämring av arbetsförhållandena på sådant sätt, att en del arbetstagare permanent eller under längre tid får arbetstiden förlagd till eftermiddagen och kvällen, exempelvis klockan 14—22.

Under åberopande av det anförda föreslår utredningen, att arbete inom mjukbrödsbagerier skall få fortsätta till klockan 23 i de fall, då arbetet bedrivs i minst två skift med regelbunden skiftväxling. Anledningen till att utredningen valt klockslaget 23 angives vara önskvärdheten att kunna förkorta arbetstidens längd på lördagarna.

Yttranden

Utredningens förslag att spis- och knäckebrödsfabrikerna skall undantagas från den föreslagna regleringen av arbetstidens förläggning tillstyrkes av remissorganen med undantag av *Svenska livsmedelsarbetareförbundet*, som förklarar att förslaget medför försämrade arbetsförhållanden för arbetarna framför allt i de mindre och medelstora fabrikerna, där arbetet för närvarande inte bedrivs i treskift.

Utredningens förslag att beträffande mjukbrödsstillverkningen i princip bibehålla nu gällande regler angående begränsningar i arbetstidens förläggning tillstyrkes eller lämnas utan erinran av *arbetarskyddsstyrelsen*, *arbetsmarknadsstyrelsen*, *socialstyrelsen*, *sju av de elva hörda yrkesinspektörerna*, *Skånes handelskammare*, *Tjänstemännens centralorganisation*, *Landsorganisationen i Sverige*, *Svenska livsmedelsarbetareförbundet* och *Sveriges husmodersföreningars riksförbund*.

Socialstyrelsen anför:

Såsom utredningen framhållit, ha de förhållanden varunder arbetet bedrivs inom bagerinäringen undergått betydande ändringar sedan den första bagerilagen tillkom, och det är därför naturligt, att man vid en aktualiserad revision av lagstiftningen först ställer frågan, huruvida bagerilagen längre behövs eller i vart fall huruvida dess tillämpningsområde kan begränsas. Ehuru det vore av värde att få en förenhetligad lagstiftning rörande de skyddsfrågor varom här är fråga och sålunda låta arbetarskyddslagen omfatta även bagerinäringen, vill socialstyrelsen likväl ansluta sig till utredningens ståndpunkt, att bagerilagen bör bibehållas såsom särslagstiftning. Avgörande för styrelsens ställningstagande härvidlag har varit, att förbudet mot nattarbete för företagen inom bagerinäringen, såsom utredningen föreslagit, torde böra bibehållas och att det icke kan vara en lämplig lösning att utsträcka det i arbetarskyddslagen, som uteslutande gäller arbetstagare, upptagna generella nattarbetsförbudet att avse även företagare inom bagerinäringen.

I avstyrkande riktning går yttrandena från *kommerskollegium*, *fyra av yrkesinspektörerna*, *Stockholms handelskammare*, *Handelskammaren i Gävle*, *Svenska arbetsgivareföreningen*, *Bageri- och konditoriarbetsgivareförbundet*, *Sveriges bageriudkareförening*, *Sveriges konditorförening* och *Kooperationens förhandlingsorganisation*.

Kommerskollegium yttrar, att enligt kollegiets mening en bagerilag numera icke är erforderlig. Kollegiet anför i fortsättningen bl. a.:

Arbetstagarnas intresse av en arbetstidslagstiftning på förevarande område torde kunna i erforderlig utsträckning tillgodoses inom ramen för en allmän arbetstidslag. Frågan om införandet av en sådan är för närvarande föremål för övervägande. — — — I den mån särskilda bestämmelser anses erforderliga till skydd för bagerinäringens anställda, kunna sådana införas i arbetarskyddslagen.

Den omständigheten att Sverige biträtt 1925 års konvention om nattarbete i bagerier utgör ej heller enligt kollegii mening något avgörande skäl för en särskild lagstiftning på förevarande område. Konventionens internationella förankring är fortfarande ringa. Bland de 12 stater, som anslutit sig till den, återfinnes av de större staterna i Europa endast Spanien. Vidare har förhållandena inom bagerinäringen avsevärt förändrats sedan konventionens tillkomst, framför allt genom industrialiseringen.

Kommerskollegium har i andra hand framhållit, att inte bara spis- och knäckebrödsfabrikerna utan även mjukbrödsfabriker med industrialiserad drift borde undantagas från bagerilagen. Möjlighet till kontinuerlig drift med skiftindelning borde sålunda beredas icke blott i undantagsfall och för visst slags fabrikation utan i normal utsträckning och för varje företag av industriell karaktär, som hörde till ifrågavarande område. Om svårigheter skulle föreligga att i lagtexten definiera begreppet »mjukbrödsfabriker», kunde enligt kollegiets mening införas en bestämmelse om rätt för arbetarskyddsstyrelsen att avgöra vilka fabriker som skall undantagas från lagen. Liknande synpunkter har anlagts av *Stockholms handelskammare* och *Handelskammaren i Gävle*. Dessa har särskilt gjort gällande, att de speciella reg-

lerna i bagerilagen är överflödiga för sådana större mjukbrödsfabriker, som framställer grövre matbröd.

Svenska livsmedelsarbetareförbundet har däremot tagit avstånd från tanken på generella bestämmelser om skiftarbete i mjukbrödsbagerierna. Enligt förbundets uppfattning är det lämpligare att ordna skiftarbete genom dispensgivning i det fåtal fall som kan komma i fråga; kontrollen blir i så fall effektivare och ordningen även från företagsynpunkt bättre.

Svenska arbetsgivareföreningen, Bageri- och konditoriarbetsgivareförbundet, Sveriges bageriödkareförening och *Sveriges konditorförening* yttrar, att det i vart fall vore önskvärt, att den fortsatta särlagstiftningen begränsades till giltighetstiden, förslagsvis till tre år.

Kooperationens förhandlingsorganisation uttalar sig för att bagerinäringen i sin helhet borde inordnas under den allmänna arbetstidslagen.

Angående utredningens förslag att den särskilda lagstiftningen beträffande arbetstidens förläggning inom bagerinäringen liksom för närvarande skall gälla även företagarna anför *socialstyrelsen*:

För detta ställningstagande tala icke minst skyddssynpunkter, medan det å andra sidan kan ifrågasättas, huruvida icke de konkurrenssynpunkter som tidigare medverkade till att arbetsgivarna inordnats under lagen måste anses ha förlorat sin bärkraft. Slopas konkurrensbegränsningarna, får man emellertid räkna med en avsevärd försämring i arbetstidshänseende för de många små företagarna, och en sådan utveckling ter sig betänklig ur sociala synpunkter. Enligt socialstyrelsens mening erfordras alltjämt det skydd mot nattarbete som bagerilagen ger företagarna, och detta skydd har Sverige åtagit sig att upprätthålla genom att ratificera konventionen angående nattarbete i bagerier.

Motsatt uppfattning uttalas av *kommerskollegium, Handelskammaren i Gävle, Svenska arbetsgivareföreningen, Bageri- och konditoriarbetsgivareförbundet, Sveriges bageriödkareförening* och *Sveriges konditorförening*.

Kommerskollegium anför:

Vad beträffar arbetsgivaren jämte familj bör det vara deras obestridda rätt att liksom inom andra näringsgrenar själva avgöra i vilken omfattning arbete för det egna företaget skall utföras. Vidare synes de konkurrenssynpunkter som tidigare medverkade till att arbetsgivarna inordnades under lagen icke stå i samklang med nutida uppfattning på detta område. Numera inrikta statsmakterna sina strävanden på att söka främja den fria konkurrensen, och näringslivets utövare biträda dessa strävanden.

Handelskammaren i Gävle yttrar:

Det är för bagerilagen unikt, att dess bestämmelser icke allenast avse arbetstagarna. Genom lagen hindras även arbetsgivarna att före ett visst klockslag arbeta inom det egna företaget. Utredningen anför såsom skäl för ett bibehållande av lagen på denna punkt dels skyddssynpunkter och dels den omständigheten, att Sverige ratificerat en internationell konvention, vilken äger tillämpning på såväl arbetstagare som arbetsgivare, som deltaga i tillverkningen.

Vad det första av dessa argument beträffar, förefaller det handelskammaren minst sagt egendomligt, att en företagare inom bageribranschen icke skall ha rättighet att i likhet med andra företagare efter eget val och bedömning disponera sin tid till eget och företagets gagn. Skulle liknande inskränkningar införas över lag, borde i en uppkonstruerad skyddsavsikt exempelvis en konsulterande ingenjör icke få överskrida en viss tidsram för sina prestationer eller en handlande få möjlighet att efter stängningsdags sköta sin bokföring, lagerinventering etc.

I fråga om den andra invändningen, nämligen Sveriges den 1 december 1939 gjorda ratifikation av den i Genève den 8 juni 1925 träffade konventionen angående nattarbete i bageri kan konstateras, att jämte Sverige endast ett förhållandevis litet antal stater anslutit sig till densamma. Dessa äro med undanag av Spanien andrarangsmakter, nämligen Bulgarien, Chile, Columbia, Cuba, Finland, Irland, Luxemburg, Nicaragua, Israel och Uruguay. — — — Handelskammaren finner därför de av utredningen anförda betänkligheterna beträffande konventionsuppsägning på denna punkt knappast böra tillmätas avgörande betydelse.

En väsentlig invändning mot ett bibehållande av en särskild bagerilag finner handelskammaren också däri, att densamma bl. a. tillkommit i konkurrensbegränsande syfte. — — — Enligt handelskammarens mening måste en på dylik grund byggd lagstiftning stå i uppenbar strid mot de intentioner, som utmynnat i 1946 års lag om övervakning av konkurrensbegränsning inom näringslivet.

Stockholms handelskammare anför, att det synes opåkallat att förbjuda företagarna och deras familjemedlemmar att utföra konditoriarbete på söndagarna under längre tid än tre timmar. Liknande synpunkt framföres av de ovan nämnda *arbetsgivarorganisationerna*.

Förslaget att det egentliga bageriarbetet skall få börja klockan 5 på lördagar och helgdagsaftnar har föranlett tillstyrkande eller lämnats utan erinran av remissorganen på ett par undantag när.

Endast *Svenska livsmedelsarbetareförbundet* avstyrker och framhåller, att förslaget medför försämring av arbetsförhållandena och svårighet att ta sig till arbetsplatsen. En ökad användning av kylrumsbröd kan enligt förbundets mening eliminera de nu rådande olägenheterna. Förbundet fortsätter:

De största svårigheterna att få ut brödet i tid finns sommarmånaderna, när affärerna stänger tidigare på lördagarna, och vi skulle kunnat förstå utredningen bättre om den i sitt förslag begränsat den tidigare början på lördagarna till dessa månader, då även kommunikationsproblemet lättare kan lösas för de anställda.

Landsorganisationen anför:

Detta innebär självfallet en försämring av arbetsförhållandena för de anställda, som endast i någon mån kompenseras av att arbetet också kan sluta tidigare på lördagarna än vad för närvarande är fallet. Mot detta står, som utredningen framhåller, tillgodoseendet av allmänna konsumentsynpunkter genom ett tidigareläggande av lördagsarbetets början i bagerierna.

Det torde vara svårt att göra en rimlig och rättvis avvägning mellan dessa båda intressen, och LO anser sig inte kunna ha någon bestämd mening därvidlag. Ett alternativ till utredningens förslag skulle möjligen kunna vara att begränsa framflyttningen av lördagsarbetet till endast sommar-månaderna, då de största olägenheterna kan uppstå för konsumenterna.

Kommerskollegium, Stockholms handelskammare, Skånes handelskam-mare, Handelskammaren i Gävle, Sveriges arbetsgivareförening, Bageri- och konditoriarbetsgivareförbundet, Sveriges bageriidkareförening och Sveriges konditorförening förordar, att tiden för förberedelsearbeten på lördagar i likhet med vad som gäller för övriga veckodagar bestämmes till två timmar. *Skånes handelskammare* yttrar i denna del:

Förslaget att det egentliga bageriarbetet på lördagar skall få påbörjas en timme tidigare än nu är fallet är visserligen i och för sig ägnat att medföra en förbättring av nuvarande produktionsförhållanden. För att giva ändringen full effekt hade det emellertid enligt handelskammarens mening krävts att även förberedelsearbetena fått påbörjas i motsvarande mån tidigare. Arbetet är på lördagarna särskilt omfattande och forcerat, eftersom då bröd för två dagar skall bakas och distribueras. Behovet av förberedelsetid är därför minst lika stort på lördagarna som på övriga veckodagar, och en kortare förberedelsetid kan i många fall medföra att den följande arbetstiden icke kan effektivt utnyttjas eller att arbetet måste alltför mycket forceras.

Utredningens antagande, att företaget i jämförelsevis stor utsträckning skulle komma att utnyttja ett medgivande att börja förberedelsearbetena redan klockan 3 på lördagar, bemötes av *Handelskammaren i Gävle* med påpekan-det, att det knappast torde ställa sig fördelaktigt för de större bagerierna att igångsätta driften tidigare än nödvändigt med hänsyn till då utgående högre löner.

Kommerskollegium, Stockholms handelskammare och Handelskammaren i Gävle uttalar sig för att det egentliga bageriarbetet skall få b ö r j a k l o c k a n 5 i stället för klockan 6 v a r j e s ö c k e n d a g. *Stockholms handelskammare* anför härom:

Ett tillgodoseende av detta önskemål skulle minska åtskilliga av de olägenheter, som regleringen medför. Bl. a. skulle därigenom de irritationsmoment elimineras, som nu uppkomma till följd av de relativt vanliga överträdelserna av förbudet att börja före kl. 6. Den ifrågasatta ändringen skulle f. ö. stå i full överensstämmelse med den internationella konventionen om förbud mot nattarbete, eftersom denna icke uppställer krav på att arbetet skall börja senare än kl. 5.

I samma fråga anför *Sveriges husmodersföreningars riksförbund*:

En tillåtelse att börja arbetet redan kl. 5.00 skulle föra med sig ökade kostnader för ersättning för oönskad arbetstid och därför troligen också dyrare bröd. Förbundet vill dock framhålla, att lagen ur konsumenternas synpunkt ej är helt tillfredsställande. De nuvarande sena brödleveranserna förorsakar nämligen ofta ett dubbelt spring till affärerna för husmödrarna på morgnarna, först en gång för inköp av mjölk och senare en gång för inköp av

färskt bröd. Men då vi hoppas, att djupfrysningen och den moderna livsmedelstekniken överhuvud snart kommer att lösa dessa problem, anser vi oss kunna tillstyrka utredningens förslag.

Svenska livsmedelsarbetareförbundet anför:

Vi vill livligt understryka, att enligt vår uppfattning det icke finns tillräckligt starka motiv för de önskemål som från arbetsgivarehåll framförts om en tidigare början av arbetet. Dels har på det tekniska området sådana framsteg gjorts, att brödet kan både framställas och distribueras lättare och dels har möjligheten att framställa s. k. kylrumsbröd — som med vår tillstyrkan dispensvägen möjliggjorts, och enligt utredningens förslag kommer att införas i den nya lagen — betytt en avsevärd avlastning på morgonarbetet som gör, att brödet kan vara färdigt redan före kl. 6.30 på morgonen, och att tillverkningen bättre kan fördelas under dagens lopp.

Vad utredningen föreslagit därom att arbetet skall få fortsätta till klockan 23, om det bedrivs i minst två skift med regelbunden skiftväxling, tillstyrkes eller lämnas utan erinran av så gott som samtliga remissorgan.

Svenska livsmedelsarbetareförbundet uttrycker dock farhågor för försämrade arbetsförhållanden och uttalar, att skiftarbetet i stället kan anordnas genom dispens, vilket möjliggör bättre kontroll. Med hänsyn till att kvinnlig arbetskraft enligt arbetarskyddslagen inte får användas längre än till klockan 22, bör enligt förbundets mening arbete under alla förhållanden ej medgivas längre än till detta klockslag. *Socialstyrelsen* har ingen annan erinran mot förslaget än att tidpunkten för arbetets slut bör bestämmas till klockan 22.

Departementschefen

Den första bagerilagen av år 1919 med dess nattarbetsförbud för bagerinäringen tillkom för att stävja vissa från arbetarskyddssynpunkt betänkliga förhållanden inom denna näringsgren. Samma arbetare kunde då för tiden vara nödsakad att arbeta natt efter natt, och bageriarbetaren var i fråga om arbetstidens förläggning i stor utsträckning sämre ställd än andra nattarbetare, vilka i regel hade egentligt nattarbete endast varannan eller var tredje vecka. Det tidiga uppstigandet på natten hade givetvis en störande inverkan på hemlivet, och bageriarbetaren gick genom sitt behov av sömn på eftermiddagen och kvällen miste om många tillfällen till rekreation, förströelse och utbildning. Nattarbetsförbudet var således i hög grad socialt motiverat. Med hänsyn till det nära sambandet mellan regleringen av nattarbetet och det allmänt såsom befogat erkända kravet på söndagsledighet ansågs det vidare lämpligt att med förbudet för nattarbete förbinda ett förbud jämväl mot arbete på sön- och helgdagar.

Grunden för den särskilda lagstiftningen beträffande tiden för arbetets förläggning inom bagerinäringen är alltså väsentligen att hänföra till de

sålunda nämnda arbetarskyddssynpunkterna. Bestämmelserna gäller emellertid i motsats till vad som i regel är fallet beträffande arbetarskyddslagstiftningen i övrigt även företagarna. Som skäl härför kan visserligen även skyddssynpunkter av förut angiven art anföras, men i första hand torde orsaken vara att eljest orättvisor i konkurrensavseende skulle uppstå mellan de bagerier, som sysselsätter endast företagaren eller denne och dennes närmaste anhöriga, och andra bageriföretag.

Under den relativt långa tidrymd som lagregleringen av tiden för förläggande av bageri- och konditoriarbete varit gällande i vårt land har förhållandena inom ifrågavarande näringsgren inte förblivit opåverkade av den utveckling mot allt längre driven rationalisering och mekanisering, som varit utmärkande för hela vårt näringsliv under denna tid. Inte minst gäller detta spis- och knäckebrödsfabrikerna. Redan vid tillkomsten av den första bagerilagen var ifrågavarande tillverkning i stor utsträckning mekaniserad. Därför ifrågasattes redan då, huruvida dessa fabriker borde vara underkastade de bestämmelser om arbetstidens förläggning som i främsta rummet var avsedda för mjukbrödstillverkningen. Vid denna tidpunkt gällde emellertid, att tillverkningen av hårt bröd i många fall bedrevs tillsammans med framställningen av mjukt bröd. Ett avskiljande från lagens tillämpning av spis- och knäckebrödstillverkningen ansågs i väsentlig mån försvåra kontrollen och av konkurrensskäl ansågs de fristående spis- och knäckebrödsfabrikerna icke kunna undantagas.

Under senare tid har dessa företags karaktär av vanliga industriföretag blivit ännu mera framträdande. Vidare bedrivs spis- och knäckebrödstillverkning numera endast i rena undantagsfall tillsammans med mjukbrödstillverkning. Arbetstidsutredningen har också föreslagit, att tillverkningen av spis- och knäckebröd samt kax och liknande bakverk skall lämnas utanför bagerilagens tillämpningsområde, och detta förslag har under remissbehandlingen godtagits av alla med undantag för de närmast berörda arbetstagarnas organisation. Även enligt min mening torde det numera vara tillräckligt, att arbetet i spis- och knäckebrödsfabrikerna liksom tillverkningen av kax och liknande bakverk faller under de bestämmelser om arbetstidens förläggning som gäller enligt arbetarskyddslagen.

Beträffande mjukbrödstillverkningen är avgörandet huruvida en särskild lagstiftning om arbetstidens förläggning är erforderlig väsentligen beroende på frågan vid vilken tidpunkt arbetet bör tillåtas börja på morgonen. Såsom framgått är bagerilagens föreskrifter beträffande tiden för arbetets förläggning strängare än motsvarande bestämmelser i arbetarskyddslagen. Medan bagerilagen i princip förbjuder nattarbete mellan klockan 20 och klockan 6, gäller enligt arbetarskyddslagen förbud för nattarbete mellan klockan 23 och klockan 5 (för kvinnor klockan 22—5).

Det har gjorts gällande och kan väl inte helt bestridas, att den nuvarande

ordningen inte i allo tillgodoser konsumenternas intresse av att så tidigt som möjligt på morgonen erhålla färskt bröd samt att med hänsyn härtill vissa olägenheter uppstår för företagarna inom bagerinäringen, bl. a. till följd av svårigheterna att i tid få ut färskt bröd till butikerna. Allteftersom arbetsmetoderna inom bagerinäringen rationaliseras kan också skälen för det särskilda nattarbetsförbudet för bagerinäringen i viss mån anses förlo-
ra i styrka. Redan nu finnes vissa större mjukbrödsbagerier, där mekaniseringen av arbetet gått så långt att tillverkningen är relativt likartad den som förekommer inom spis- och knäckebrödstillverkningen. Emellertid är antalet mindre bagerier, där arbetsmetoderna inte undergått några mera genomgripande förändringar, fortfarande stort, och i det stora flertalet bagerier är förhållandena ej sådana, att arbetet kan drivas i skift med regelbunden skiftväxling. Beträffande mjukbrödstillverkningen måste bedömningen därför bli en annan än i fråga om spis- och knäckebrödsfabrikationen.

Vid annan icke skiftgående verksamhet än brödtillverkning föreligger som nämnts möjlighet att börja arbetet tidigare än klockan 6. Denna möjlighet utnyttjas dock sällan och några olägenheter av de för andra näringsgrenar än bagerinäringen gällande mindre snäva reglerna om arbetstidens förläggning har inte försports. När det gäller mjukbrödstillverkningen däremot föreligger på grund av intresset att leverera dagsfärskt bröd på morgonen en tämligen utbredd strävan hos företagarna att börja arbetet så tidigt som möjligt. Det finns därför vissa skäl att antaga, att därest en möjlighet till tidigare början av arbetet medgives, den i relativt stor utsträckning skulle komma att utnyttjas. Beträffande de företag, där regelbunden skiftväxling inte kan anordnas, skulle detta kunna medföra nattarbete för arbetstagarna i en utsträckning, som inte kan anses godtagbar.

För en relativt stor kategori arbetstagare föreligger således fortfarande risk för en icke obetydlig försämring av arbetsförhållandena, om inte den nu gällande bestämmelsen om bageriarbetets början bibehålles. En sådan försämring måste för dessa synas så mycket mera svårförståelig som de förbättrade produktionsmetoderna på andra områden medfört lättnader för arbetstagarna.

På grund av det anförda anser jag i likhet med arbetstidsutredningen och flertalet remissorgan, att förbudet att påbörja bageriarbete före klockan 6 på söckendag inte kan undvaras beträffande mjukbrödstillverkningen. Detta utesluter dock inte att viss uppmjukning av förbudet kan genomföras. Härtill återkommer jag i det följande.

Av vissa remissorgan har gjorts gällande, att företagarna inte borde vara underkastade bestämmelserna om arbetstidens förläggning.

Enligt min mening är emellertid förhållandena alltjämt sådana att ett undantagande av företagarna från lagstiftningens tillämpning sannolikt skulle gynna de minsta företagen i förhållande till de större. Då jag inte i detta sammanhang är beredd att ta ställning till frågor, som berör kon-

kurrensförhållandena inom bagerinäringen, förordar jag därför, att de i detta avseende nu gällande bestämmelserna bibehålles.

Av vad sålunda anförts framgår, att enligt min mening den nuvarande särskilda lagstiftningen om arbetstidens förläggning inom bagerinäringen beträffande mjukbrödstillverkningen bör bibehållas väsentligen oförändrad. I likhet med utredningen, från vars förslag i dessa delar de berörda arbetsmarknadsparterna utgått vid årets avtalsförhandlingar, anser jag dock, att vissa uppmjukningar i lagen bör göras. Liksom för närvarande bör reglerna innefattas i en särskild lag. De ändringar av de nuvarande bestämmelserna som jag ämnar föreslå är inte mera omfattande än att de kan göras inom ramen för den gällande lagen.

Från företagarhåll har såsom särskilt angeläget framhållits, att arbetet på lördagar och helgdagsaftnar måtte tillåtas börja klockan 5. Svårigheterna att sådana dagar förse allmänheten med färskt bröd i erforderlig utsträckning har arbetstidsutredningen funnit betydande. Eftersom det gäller att tillgodose två dagars konsumtionsbehov och butikerna stänger tidigare dessa dagar, ställes bagerierna inför kravet att på kortare tid än eljest framställa och distribuera en större mängd bröd än övriga dagar. Ett tillmötesgående av företagens önskemål i detta begränsade avseende kan enligt utredningens mening inte sägas medföra några olägenheter av betydelse ur arbetarskyddssynpunkt och utredningen föreslår därför, att under natten till söckendag, som närmast föregår sönell eller helgdag, även annat arbete än förberedelsearbete må utföras mellan klockan 5 och klockan 6. Detta förslag kan jag godtaga.

Arbetstidsutredningen har vidare föreslagit undantag från bestämmelserna om arbetstidens slut såtillvida att arbete som bedrivs i minst två skift med regelbunden skiftväxling får fortgå även mellan klockan 20 och klockan 23. En sådan bestämmelse är ägnad att möjliggöra ett mera ändamålsenligt utnyttjande av den maskinella utrustningen och hinder bör enligt min mening inte föreligga att även inom bagerinäringen, där så är möjligt och lämpligt, organisera arbetet på sätt som är vanligt inom industrien i övrigt. Undantag från det i bagerilagen stadgade förbudet mot arbete efter klockan 20 synes därför i det fall som här nämnts böra medgivas i föreslagen utsträckning.

Inför arbetstidsutredningen och under remissbehandlingen har önskemål framförts om vissa uppmjukningar av de i bagerilagen stadgade inskränkningarna i fråga om arbetstidens förläggning utöver vad jag nu föreslagit. I den mån ytterligare lättnader bör medgivas, har jag ansett detta kunna ske genom att arbetarskyddsstyrelsens dispensmöjligheter något vidgas. Härtill återkommer jag i specialmotiveringen.

Specialmotivering

I denna del får utskottet hänvisa till propositionen (s. 17—19).

Lagrådet

Det till lagrådet remitterade lagförslaget, vilket bortsett från en redaktionell jämkning av 7 § var av samma lydelse som det genom propositionen framlagda, lämnades av lagrådet utan erinran.

Motionerna

I *motionerna I: 468 och II: 572* uttalas uppfattningen, att, även om lagförslaget innebär en liberalisering i jämförelse med nuvarande lag, är dock den särskilda bagerilagstiftningen helt onödig, varjämte den i många fall medför tolkningssvårigheter och olägenheter i övrigt. Motionärerna fortsätter:

Generellt nattarbetsförbud har införts i arbetarskyddslagen och gäller alla anställda i industri och hantverk. Detta förbud avser tiden mellan kl. 23 och kl. 5. Vi kan icke finna att arbete i mjukbrödsbagerier i och för sig skulle vara vanskeligare än annat arbete och därför motivera speciell lagstiftning. Bageriarbetstidslagen äger till skillnad från lagar för andra industrigrenar tillämpning även på företagen. Denna tillämpning bibehålles i förslaget. Vi anser detta vara ett djupt ingrepp i näringsfriheten. Under gången tid kan det ha varit motiverat med hänsyn till att familjebagerierna skulle haft möjlighet att få ut brödet till försäljning tidigare än andra bagerier. Tekniska utvecklingen har drivit fram nya anordningar, som gör att hela bakningsarbetet kan förberedas dagen före, så att brödet är färdigt för gräddning, när arbetsdagen börjar. Dessa anordningar kräver investeringar, vilka framförallt de stora företagen kan åstadkomma.

För de små bagerierna — familjebagerierna — kommer det att bli svårare i konkurrensen med de stora mekaniserade företagen. Lagen stryper på det sättet de små bageriernas möjligheter att existera.

Mjukbrödstillverkningen i de stora företagen går också till en mer utpräglad mekanisering i likhet med spisbrödstillverkningen. Tekniska utvecklingen kommer att gå vidare. Om arbetet där kan bedrivas med regelbunden skiftindelning får arbetet fortgå även tiden 8—11 e. m., vilket lagen eljest inte medger. I och för sig anser vi detta riktigt, men varför i det mindre företaget inte ens företagaren skall få arbeta på denna tid, såvida inte regelbunden skiftindelning kan ordnas, finner vi orimligt. Vad söndagsarbetet beträffar kan vi förstå, att antalet arbetstimmar begränsas. Men varför tillverkning av varor i vilka jäst ingår skall vara förbjudet ur arbetarskyddssynpunkt kan vi inte förstå.

Avslutningsvis uttalar motionärerna, att lagen är en utpräglad konkurrenslag, som under nuvarande förhållanden inte kan motiveras från arbetarskyddssynpunkt.

I *motionen II: 573* anföres:

I propositionen föreslås, att den särskilda regleringen av arbetstidens förläggning inom bagerinäringen i fortsättningen inte skall äga tillämpning på tillverkning av spis- eller knäckebröd, kax eller annat därmed jämförligt bakverk. I fråga om tillverkningen av annat bröd föreslås vissa uppmjukningar i nu gällande regler.

De förändringar som sålunda föreslås medför flera försämringar för de anställda. Bageriarbetarna har under decennier bekämpat allt onödigt nattarbete. Efter hand har de också lyckats åstadkomma en arbetstidsreglering som inskränkt nattarbetet i icke obetydlig grad. Vad som emellertid nu föreslås betyder en allvarlig försämring i detta hänseende av arbetstidsförhållandena för landets bageriarbetare.

De anställdas förbund, livsmedelsarbetareförbundet, har uttryckt farhågor för försämrade arbetsförhållanden och ansett att skiftarbetet i stället bör ordnas genom dispens, vilket möjliggör bättre kontroll.

Utskottet

Alltsedan 1919 finns särskilda bestämmelser om förläggningen av arbetstiden inom bageribranschen. De nuvarande bestämmelserna är intagna i lagen den 16 maj 1930 om vissa inskränkningar beträffande tiden för förläggande av bageri- och konditoriarbete, den s. k. bagerilagen. Bestämmelserna skiljer sig främst i två avseenden från eljest gällande arbetarskyddsbestämmelser. Dels är nattarbete tillåtet i mindre utsträckning än enligt arbetarskyddslagen, något som sammanhänger med antagandet, att allmänhetens krav på nybakat bröd till morgonmålet eljest skulle tvinga fram regelbundet nattarbete. Dels är bestämmelserna tillämpliga inte endast på arbetstagare utan även på företagarna själva.

För tillverkning av spis- och knäckebröd gäller i vissa avseenden andra regler än för annat bageriarbete. Medan arbete inom bageribranschen i allmänhet inte får pågå längre än till klockan 20, får arbete för sådan tillverkning, om det är indelat i skift, fortgå till klockan 22 och, i den mån så krävs för torkning av bröd, till klockan 24. Ytterligare nattarbete kan medgivas genom dispens. Enligt det nu framlagda lagförslaget, som i allt väsentligt har samma innebörd som ett av arbetstidsutredningen år 1955 framlagt förslag, skall bagerilagen inte vidare äga tillämpning på tillverkning av spis- eller knäckebröd, kex eller annat därmed jämförligt bakverk. Förslaget har i denna del motiverats främst med att sådan tillverkning försiggår i sedvanliga industriella former med långt driven mekanisering. Under remissbehandlingen har förslaget tillstyrkts av alla remissinstanser utom de närmast berörda arbetstagarnas organisation, Svenska livsmedelsarbetareförbundet.

Även i fråga om mjukbrödstillverkningen har övervägts en motsvarande ändring. Denna skulle framför allt medföra dels att arbetet, som nu i allmänhet får börja först klockan 6, i stället skulle få börja klockan 5, dels att företagarna skulle ställas utanför skyddsbestämmelserna. En sådan ändring har emellertid inte föreslagits. Vad gäller tiden för arbetets början har föredragande departementschefen åberopat, att ändringen skulle ha inneburit risk för en icke obetydlig försämring av arbetsförhållandena för en relativt stor kategori arbetstagare. I fråga om företagarna har departements-

chefen motiverat propositionens ståndpunkt med att de minsta företagen sannolikt skulle gynnas i förhållande till de större, om företagen undantogs från bestämmelsernas tillämpning; härvid har departementschefen sagt sig icke vara beredd att i detta sammanhang ta ställning till frågor, som rör konkurrensförhållandena inom bagerinäringen.

Förslaget innebär emellertid vissa lättnader även beträffande tillverkningen av mjukt bröd. Bl. a. föreslås, att det normala arbetet skall få börja klockan 5 på lördagar och andra dagar närmast före helgdagar. Vidare skall arbete, som bedrivs med regelbunden skiftindelning, på söckendagar få pågå till klockan 23.

I fråga om tillverkningen av mjukt bröd var meningarna delade under remissbehandlingen. Vissa remissinstanser förordade, att den särskilda regleringen av denna tillverkning helt skulle upphöra, vilket skulle innebära, att bagerilagen upphävdes. Svenska livsmedelsarbetareförbundet motsatte sig de ovan angivna lättnaderna, och socialstyrelsen uttalade sig för att arbetet vid skiftindelning inte skulle få hålla på längre än till klockan 22. Åtskilliga remissinstanser föreslog å andra sidan längre gående lättnader; bl. a. förordades från några håll, att det egentliga bageriarbetet skulle få börja klockan 5 varje söckendag.

Vissa av de uppfattningar, som kom till synes under remissbehandlingen, har återkommit i de väckta motionerna.

I motionen II: 573 hemställes, att propositionen måtte avslås. Motionärerna motsätter sig både att tillverkningen av hårt bröd undantages från den särskilda regleringen och att bestämmelserna om tillverkning av mjukt bröd blir mindre stränga. Härvid åberopar de, att ändringarna skulle medföra allvarliga försämringar av arbetsförhållandena för bageriarbetarna.

I de likalydande motionerna I: 468 och II: 572 yrkas däremot, att den särskilda regleringen i bagerilagen i sin helhet måtte avskaffas. Härvid åberopas dels att arbetet i mjukbrödsbagerier inte i och för sig är vanskligare än annat arbete, dels att bagerilagen, i det att den är tillämplig även på företagen, innebär ett djupt ingrepp i näringsfriheten.

Utskottet bedömer propositionsförslaget såsom en i nuvarande läge lämplig avvägning mellan de vitt skilda ståndpunkter, som framkommit i lagstiftningsärendet, och ansluter sig till vad departementschefen anfört i ärendet. Härav följer, att utskottet inte kan tillstyrka något av motionsyrkandena.

Utskottet hemställer alltså,

att riksdagen måtte, med avslag å motionerna I: 468 och II: 572 samt II: 573, bifalla förevarande proposition, nr 131.
Stockholm den 12 maj 1959

På andra lagutskottets vägnar:

EDVIN JACOBSSON

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från första kammaren: herrar Nils Elowsson, Axel E. Svensson och Sunne, fru Carlqvist, fru Svenson* samt herrar Lars Larsson*, Kaijser och Källqvist;

från andra kammaren: herrar Jacobsson i Tobo och Nilsson i Göteborg, fröken Sandell, herr Lothigius, fröken Höjer samt herrar Johansson i Södertälje, Wahrendorff* och Svensson i Kungälv.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

av herr Sunne, fru Svenson, herrar Kaijser, Källqvist, Jacobsson i Tobo och Lothigius, fröken Höjer samt herr Wahrendorff, vilka ansett, att utskottet bort anföra följande.

Alltsedan 1919 — — — (lika med utskottet) — — — i näringsfriheten.

Beträffande tillverkningen av spis- och knäckebröd, kex och annat därmed jämförligt bakverk ansluter sig utskottet till propositionens ståndpunkt.

Enligt utskottets mening talar emellertid starka skäl för att bedöma tillverkningen av mjukt bröd på samma sätt. Arbetarskyddslagen uppställer såsom huvudregel ett förbud mot arbete mellan kl. 23 och kl. 5. Detta förbud är enligt utskottets mening tillräckligt även för bagerinäringen. Finge arbetet börja klockan 5, skulle bageriidkarna få större möjligheter än enligt nuvarande regler att driva tillverkningen och distributionen av bröd rationellt, något som skulle komma konsumenterna till godo dels i form av bättre service, dels i form av lägre priser. Styrkan hos de anställdas organisationer är den bästa borgen för att arbetsförhållandena inte skulle försämrats, om de särskilda reglerna om förbud mot nattarbete upphävdes. Utskottet vill i detta sammanhang erinra om att den allmänna arbetstidslagens bestämmelser om maximiarbetstid från och med 1958 är dispositiva i den meningen, att de kan sättas ur kraft genom kollektivavtal, som på de anställdas sida slutits eller godkänts av huvudorganisation. En liknande ordning har utskottet nyligen föreslagit i sitt utlåtande (nr 31) över propositionen (nr 120) med förslag till sjöarbetstidslag, m. m., vilket utlåtande ännu inte behandlats av riksdagen.

Ett annat vägande skäl mot den föreslagna regleringen av arbetstiden inom bagerinäringen är att denna, i det att den omfattar även företagare, utgör ett allvarligt ingrepp i näringsfriheten. Under remissbehandlingen har från vissa håll gjorts gällande, att förbudet för företagarna att själva arbeta i sina rörelser under natten skulle vara förestavat av omtanke om företagarna. Denna tankegång synes utskottet orealistisk. I stället måste förbudet syfta till att försvåra för småföretagarna i branschen att konkurrera med de stora bagerierna. Ett sådant syfte må ha synts försvarligt vid den tid, då den särskilda regleringen av arbetstiden vid bagerierna infördes, men är numera helt otidsenligt. Det är enligt utskottets mening tillräckligt att i detta samman-

hang erinra om den under senare år genomförda lagstiftningen om motverkande av konkurrensbegränsning inom näringslivet. Den föreslagna ordningen är i själva verket ägnad att motarbeta de eljest starka strävandena att uppmuntra fri konkurrens inom näringslivet.

En följd av utskottets ståndpunkt i fråga om mjukbrödstillverkningen är, att bagerilagen blir helt överflödig. Den bör alltså upphävas.

Sverige har år 1940 ratificerat ILO-konventionen (nr 20) angående nattarbete i bagerier. Denna konvention är tillämplig på både arbetstagare och företagare. Godtages utskottets ståndpunkt, måste alltså Sverige säga upp sin ratifikation av konventionen. Detta skulle knappast innebära någon större nackdel. Konventionen har nämligen redan nu obetydlig internationell förankring. Av Sveriges grannländer har endast Finland ratificerat den och av de större makterna i Europa endast Spanien.

Konventionen upphör emellertid att gälla först ett år efter uppsägning, och i följd därav fordras, att den särskilda regleringen av bageriarbetstiden är i kraft ännu något år. Utskottet — som i och för sig anser de av Kungl. Maj:t i propositionen föreslagna uppmjukningarna av lagen lämpliga — vill med hänsyn därtill icke motsätta sig, att det framlagda lagförslaget antages av riksdagen.

Samtidigt bör emellertid riksdagen enligt utskottets mening giva till känna, att konventionen bör uppsägas, samt anhålla, att Kungl. Maj:t snarast möjligt efter uppsägningstidens utgång förelägger riksdagen förslag om upphävande av bagerilagen.

Under återopande av det anförda hemställer utskottet,

A. att riksdagen måtte bifalla förevarande proposition, nr 131;

B. att riksdagen, i anledning av motionerna I: 468 och II: 572, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t

dels som sin mening giva till känna, att Sverige bör snarast möjligt uppsäga Internationella arbetsorganisationens konvention (nr 20) angående nattarbete i bagerier;

dels anhålla, att Kungl. Maj:t ville snarast möjligt förelägga riksdagen förslag till lag angående upphävande av lagen den 16 maj 1930 (nr 139) om vissa inskränkningar beträffande tiden för förläggande av bageri- och konditori- arbete;

C. att motionen II: 573 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.